

**กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
ชั้นก่อนฟ้องเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว
และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553¹**

กันยารัตน์ แก้วละเอียด²

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ และวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งทำให้ ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 ตราไว้เพื่อมุ่งเน้นในการให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและ ครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการ เลือปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ดังนั้น กฎหมายเด็กและเยาวชน จึงมีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองเด็กและ เยาวชน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน โดยเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้มีการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติ ให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด สำนึกในการกระทำของตน มีการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไขเยียวยาเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนนั้นกลับตนเป็นคนดี และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติสุข โดยที่เด็กหรือเยาวชน นั้นไม่มีประวัติหรือตราบาปติดตัว ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้มีมาตรการในการช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) มาใช้ เพื่อเป็นมาตรการในการ คัดกรองเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งเป็นการบรรเทาหรือลดเสียหายแก่ ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน และเป็นการรักษาสัมพันธ์ภาพ ระหว่างเด็กหรือเยาวชน ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายให้กลับคืนมา และเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ ชุมชนและสังคม โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมาย ซึ่งหากกรณีเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมาย

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ชั้นก่อนฟ้องเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์เทพ วิฑิตอนันต์ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คนพร จิตต์จรุงเกียรติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณฑิลา ภักดีคง

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กำหนดไว้ เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นอาจไม่ต้องถูกฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ ซึ่งมาตรการดังกล่าว คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นเสมือนกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหนึ่งที่น่ามาใช้กับเด็กหรือเยาวชน ที่เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมปกติ โดยมีจุดเชื่อมต่อกับกระบวนการยุติธรรมปกติ 2 ช่วง คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้อง และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องในคดีเด็กและเยาวชนของประเทศไทย

- 1) กระทำความผิดอาญามีอัตราโทษให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี
- 2) ถ้าปรากฏว่าเด็กและเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกถึงที่สุด (เป็นแต่ประมาทหรือลหุโทษ)
- 3) หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี
- 4) เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิตใจ

อาชีพฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นอาจกำหนดให้บิดามารดาผู้ปกครองฯ ปฏิบัติด้วยก็ได้เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน หรือให้ชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วยแล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยสารดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้วให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าวและให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ทันทีพร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบ แต่ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขปัญหามิชอบด้วยกฎหมายให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน (เช่นสั่งให้กลับเข้าสู่การดำเนินคดีต่อไป) ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา (มาตรา 86) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องตามกฎหมาย เริ่มต้นกระบวนการโดยให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการพิจารณาว่าคดีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หรือไม่ ซึ่งหากเป็นไปตามหลักเกณฑ์แล้วผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงจะให้เข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและเมื่อเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งได้รับความเห็นชอบจากพนักงานอัยการและศาลครบถ้วนแล้วเด็กหรือเยาวชนนั้นก็จะไม่ถูกนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลและสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผ่านรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น เด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ชุมชนหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการหันเหเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นการพิจารณาคดีของศาล (Diversion) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (The Beijing Rules) และข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด) (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency: The Riyadh Guidelines)

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นมาตรการหนึ่งในการหันเหเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยไม่ต้องมีการฟ้องคดีเด็กหรือเยาวชนต่อศาล หรือไม่มีคำพิพากษาเพื่อให้เป็นตราบาปติดตัวเด็ก ซึ่งอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนเกิดปัญหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญายังให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย โดยคำนึงถึงการชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหาย และผู้เสียหายได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนโดยผู้เสียหายจะต้องให้ความยินยอมกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และให้ความยินยอมกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมทั้งมาตรการดังกล่าวยังช่วยลดปริมาณคดีในศาล อีกทั้งยังเป็นการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน แต่หากเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนนั้นก็จะถูกดำเนินคดีต่อไป

จากการศึกษาประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แต่ในทางปฏิบัติเมื่อเกิดปัญหากฎหมายการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ จากข้อเท็จจริงและปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาตั้งปัญหาในการค้นคว้าอิสระ ทำให้ค้นพบปัญหาหลักเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และหลักกฎหมายสากลซึ่งสรุปได้ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีความเหมาะสม หรือไม่ อย่างไร เพราะหากผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง โดยไม่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนนั้น จะไม่ได้รับโอกาสในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา

86 แต่อย่างไร และไม่เกิดประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน อันเป็นการขัดต่อหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งกำหนดให้การกระทำใดที่เกี่ยวกับเด็กต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กลำดับแรก

ประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจเห็นชอบการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจากการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเริ่มจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจฝ่ายเดียว ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีหลักเกณฑ์ในคดีที่เด็กและเยาวชนว่า เด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้อง จึงจะได้รับการพิจารณาให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนก่อนฟ้องคดีโดยเป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เป็นผู้พิจารณาเพียงผู้เดียว

ในการเริ่มจัดทำแผนนั้น ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจผู้เดียว ซึ่งอาจทำให้การใช้ดุลพินิจไม่เป็นกลางเที่ยงธรรม หากมีการนำคนที่ใกล้ชิดกับเด็กหรือเยาวชนโดยเฉพาะคนในครอบครัวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมพิจารณาเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในการเริ่มจัดทำแผนร่วมกับผู้อำนวยการสถานพินิจ ซึ่งกฎหมายให้อำนาจเพียงลำพังในการพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนเข้าตามมาตรา 86 ศาลไม่มีอำนาจในการพิจารณาว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเสนอและพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบแล้ว มีความเหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนในแต่ละรายหรือไม่ และไม่ใช่อำนาจในการแก้ไขในรายละเอียดของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เสนอให้ศาลพิจารณาแต่อย่างใด จึงมีประเด็นปัญหาว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ผ่านความเห็นชอบจากกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและผ่านความเห็นชอบจากพนักงานอัยการจะมีความเหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนในแต่ละรายหรือไม่ และควรกำหนดให้ศาลมีบทบาทในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ อย่างไร

ประการที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับอัตราโทษที่นำมาใช้กับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้อง

ปัญหาเกี่ยวกับอัตราโทษของความผิดที่ใช้ในการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนนั้น ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 วรรคแรก ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา และการกระทำความผิดดังกล่าวมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายตราไว้กำหนดให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับหรือไม่ก็ตาม เด็กหรือเยาวชนที่ไม่เคยได้รับโทษจำคุก เว้นแต่เป็นความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ เมื่อเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำผิดของตนเองก่อนฟ้องคดี ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนได้โดยไม่ต้องฟ้อง การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติ บรรเทา

ทดแทน เยียวยาแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยของชุมชนและสังคม หากเด็กหรือเยาวชนไม่ได้มีเจตนาที่จะกระทำความผิดขั้นร้ายแรง และเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำแล้วก่อนฟ้องคดี จะทำให้เด็กหรือเยาวชนดังกล่าวกลับมาเป็นพลเมืองที่ดีได้ แต่หากปรากฏว่าอัตราโทษที่รับหนักเกินกว่า 5 ปี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 เป็นการตัดโอกาสเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและขัดวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งย่อมไม่เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็ก ถือเป็นทรัพยากร ของชาติในอนาคต ที่มุ่งประสงค์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชน และมุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี มากกว่ามุ่งการลงโทษเป็นสำคัญ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หากเด็กและเยาวชนได้รับการปกป้องและดูแลอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณค่าต่อประเทศชาติ เนื่องจากเด็กยังถือว่าขาดประสบการณ์ชีวิต รวมทั้งมีความรู้สึกผิดชอบไม่สมบูรณ์ การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความละเอียดอ่อน โดยต้องคำนึงถึงการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง

ประการที่สี่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายที่จะต้องให้ความยินยอม

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดต้องได้รับความยินยอมของผู้เสียหายซึ่งตามมาตรา 86 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามกฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

ในประเทศไทย การเริ่มกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หากเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไป ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี

หากผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พิจารณาแล้วว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนและอาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครองบุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ แล้วเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ จะสามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย อีกทั้ง หากเป็นกรณีที่รัฐเป็นผู้เสียหายแม้อัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี เมื่อรัฐไม่สามารถให้ความยินยอมได้แม้อัตราโทษจะไม่ร้ายแรง

จากเหตุผลดังกล่าวหากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนหรือแม้กระทั่งรัฐเองแล้วแม้จะเข้าหลักเกณฑ์กำหนดให้ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามกฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปีขึ้นไป ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่า

เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี และผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนได้โดยไม่ต้องฟ้อง และแม้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ก็ตาม ก็ไม่สามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ตามมาตรา 86 วรรคแรกได้ จึงก่อให้เกิดผลเสียและไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมเพื่อกลับคืนสู่สังคม

ปัญหาเหล่านี้ ล้วนแสดงให้เห็นถึงปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญ จึงทำให้ผู้ศึกษาต้องการทราบว่ากฎหมายเกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มีปัญหาอย่างไร โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ และสนธิสัญญาอันเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และผลการศึกษานำมาใช้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการและทางปฏิบัติต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง เด็กและเยาวชน ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายโดยกำหนดให้สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องมาใช้บังคับกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังนี้

1) ในกรณีที่ผู้อำนวยการสถานพินิจไม่เห็นชอบให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามมาตรา 86 เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้พิจารณาทบทวนดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ เมื่อศาลสอบถามเด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และผู้เสียหายให้ความยินยอม และข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ

2) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา 86 ซึ่งไม่อาจดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ หากเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำโดยประมาท เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อศาลสอบถามเด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และผู้เสียหายให้ความยินยอม และข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ

3) ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการให้ความเห็นชอบกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 86 วรรคสาม “ เมื่อศาลได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งพนักงานอัยการ ให้ความเห็นชอบตามวรรคสองแล้ว ให้ศาลพิจารณาถึงความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และความเหมาะสมของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หากปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่า กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่มีความเหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร”

4) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 คือ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา 86 ซึ่งไม่อาจดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ หากเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำโดยประมาท เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อศาลสอบถามเด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และผู้เสียหายให้ความยินยอม และข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ”

มาตรการพิเศษแทนดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของเด็กและเยาวชน มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด ได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีการนำมาใช้ปฏิบัติแก่ผู้กระทำผิด ทั้งในเรือนจำ สถานพินิจ สถานบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิด และการใช้ในชุมชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ซึ่งอาศัยเทคนิคต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้กลับตนเป็นคนดี เช่น การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การอบรมทางศีลธรรม ศาสนา การบำบัดทางการแพทย์ การให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ในการปฏิบัติกับผู้กระทำผิดทั้งเป็นแบบรายบุคคล เป็นกลุ่ม และการใช้ชุมชน เช่น การคุมประพฤติ การพักการลงโทษ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้แนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นแก้ไขผู้กระทำผิดมากกว่ามุ่งหมายในการลงโทษ การแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดไม่ใช่จุดมุ่งหมายสุดท้าย แต่เป็นหนทางสำหรับจุดหมายที่สูงกว่า คือ การป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม การแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดต้องแก้ไขไปตามสาเหตุ เหตุผลที่ต้องลงโทษเพื่อการแก้ไข ฟื้นฟู เพราะ ผู้กระทำผิดมิได้มีสันดานเป็นผู้ร้าย แต่ที่กระทำผิดก็เพราะสภาพแวดล้อม ซึ่งการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูนี้ นั้น จะต้องกระทำโดยอาศัยหลักมนุษยธรรม และหลักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่าการบังคับใช้กฎหมาย

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนั้น เน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและสนับสนุนวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลของความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิดความไม่สมดุลทางอารมณ์ ความผิดปกติทางจิต หรือผลของการให้การศึกษาอบรมในทางที่ผิด ตามแนวคิดนี้วิธีการแก้ไขที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์จะถูกนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลด

อาชญากรรมในอนาคต เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน และเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า ควรกำหนดบทบาทของศาลหรือให้อำนาจศาลในการพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่ากำหนดให้ศาลพิจารณาแต่เพียงว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เท่านั้น โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาถึงความเหมาะสมของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เสนอต่อศาลว่ามีความเหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนในแต่ละรายกรณีหรือไม่ และให้ศาลมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมได้ตามที่เห็นสมควร โดยนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนมาประกอบการพิจารณา จึงเห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยเฉพาะในเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เพื่อให้ศาลเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากยิ่งขึ้น อันจะทำให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนความประพฤติ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน และเป็นการสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ฌ นคร.กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.พิมพ์ครั้งที่ 8 .กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,2555.
- บุญเพราะ แสงเทียน. คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬารักษิณ, 2546.
- ปพนธีร์ ชีระพันธ์.คดีเยาวชนและครอบครัว.กรุงเทพมหานคร :นิติธรรม,2561.
- ประเทือง ธนิยผล. อาชญาวิทยา และทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- _____. กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562.
- สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว สำนักงานอัยการสูงสุด.คู่มือการดำเนินคดีเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานอัยการสูงสุด,2558.
- อรอุมา วชิรประดิษฐพร.สาเหตุการทำความผิดของเด็กและเยาวชนกับมาตรการแก้ไขในเชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555.

กฎหมาย

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child).

กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (The Beijing Rules).

ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

(ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด) (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency: The Riyadh Guidelines).

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.